Țarul german

(Costin Popa – 28 octombrie 2010)

RENÉ PAPE în rolul lui Boris Godunov

Se numește René Pape, s-a născut la Dresda acum 46 de ani și a fost chemat la Metropolitan Opera să-și încununeze cariera cu marele rol titular din „Boris Godunov" de Musorgski. Cu 37 de personaje întruchipate, în covârșitoare majoritate de calibru greu, îndeosebi din repertoriul german, dar și din literatura operistică italiană și franceză, era natural ca Pape să-și îndrepte privirea către țarul Boris. Un vis pentru orice bas ajuns la maturitate artistică. Complexitatea personajului, diversitatea trăirilor, traiectul sinuos, frământările, conflictualitatea, viziunile demente sunt ipostaze care nu pot fi redate decât temeinic, printr-o adâncită pătrundere în pagini de istorie rusă raportate texturii sonore, libretului, rostirii lui cu parfumul pronunției autentice. A-i da viață lui Boris Godunov pe scenă echivalează cu obținerea panașului de cântăreț-actor în diapazonul masculin grav.

René Pape a cunoscut riscurile și a acceptat provocarea. În spectacolul transmis live și la București, în High Definition Cinema, s-a simțit studiul profund al partiturii și personalității eroului său, analiza psihologică. Basul german s-a dăruit cu totul, alegând dintre multiplele fațete, pe cea umană. L-a susținut în demers glasul amplu, de generoasă timbralitate, cu armonice calde, deși fără tăișurile de care poate avea nevoie Boris, pe alocuri. Apropierea de copiii Fiodor și Xenia a fost intensă. Ei sunt cei cărora le dedică încoronarea, pe ei îi înconjoară cu iubire în marele act secund, alături de ei, și nu în mijlocul boierilor, își petrece ultimele clipe. Da, un contur preponderent omenesc, atât cât s-a putut, din unghiul unui suflet tulburat, obsedat de spectrul crimei comise și încorsetat în urzelile, în comploturile celor din jur. Boris simte de la început puterea lor. În Prolog, în fața mănăstirii Novodevicii, când încearcă să ia pâinea oferită de umilul Inocent, boierii sunt cei care îl opresc cu surprinzătoare autoritate. Mai târziu, în piața bisericii Vasili Blajenîi, rolurile se inversează. Este Inocentul cel care refuză mila țarului. Clipa îl marchează iremediabil și nu-i mai rămâne decât sfârșitul.

RENÉ PAPE (Boris Godunov)

În celebrul monolog din actul al II-lea („Dostig ia vîșei vlasti"), ca în totul, vocea lui Pape a sunat solid, bogat și somptuos, cu declamație mândră, bine articulată. Pronunția în limba originală a fost, în mare măsură, meritorie. Impresionantă a rămas și teribila scenă a halucinațiilor („Uf, tiajeló!"), pe care basul german a abordat-o dezlănțuit, furibund, cu maximă dinamică.

Au existat în spectacol două secvențe pe care le-aș fi dorit mai solemn gândite. Mă refer mai întâi la scena încoronării în care Pape a trecut prea fugitiv peste notele înalte Mi bemol – Fa natural, care ar fi conferit grandoare momentului. Aceeași expresie solemnă ar fi trebuit să-l înconjoare, subtil, în scena morții. Țarul se stinge nu numai cu frica lui Dumnezeu, ci și cu conștiința înaltului

său rang. În acele portative, poate și tempii foarte narativi, mai puțin introspectivi, ai șefului de orchestră Valery Gergiev l-au incitat la o asemenea viziune.

Realizare magistrală

Noua producție cu „Boris Godunov”, care urmează montării din 1974 a lui August Everding, a fost o realizare magistrală. S-a datorat lui René Pape, regizorului Stephen Wadsworth, dirijorului, întregii distribuții, ansamblului coral-instrumental, consonanți cu toții.

Spectacolul și-a expus cu claritate caracterul de dramă populară, cu accentuat caracter epic. Cursivitatea discursului a fost exemplară prin schimbările la vedere ale unor decoruri minimale şi simbolice, semnate de Ferdinand Wögerbauer. Fără dimensionări ancombrante în scenă, s-a lăsat spațiu liber marilor desfășurări de forțe, în continuă mișcare. Regizorul a lucrat intens cu coriștii-actori, cu cântăreții și a reușit cadraje absolut memorabile. Pe marele ecran, imaginile au fost favorizate și de știința captării de către acest mare maestru al transmisiilor video care este veteranul Brian Large.

Îmi amintesc... Prologul a adus în scenă atmosfera anarhiei și terorii din Rusia, înaintea înscăunării noului țar. Zbirii înfricoșează cu lovituri de bici poporul flămând și dezorientat, izolat de oficiali prin cordoane de oșteni. Expresiile faciale sunt atât de variate încât concurează filmul. Așa se întâmplă și în tabloul încoronării, în cel din fața bisericii Vasili Blajenîi, în actul „polonez”, în scenele din Duma de Stat și pădurea Krom. Diversitate maximă, fără schematizări și simetrii. La curtea din Sandomir, nobilii polonezi dansează (coregrafia Apostolia Tsolaki), se duelează, chefuiesc, se plimbă perechi-perechi, conversează, pun la cale comploturi. Între grupuri, nimic nu seamănă. Elegante costumații de un alb imaculat se pliază atmosferei de party. De fapt, autoarea lor, Moidele Bickel, s-a remarcat cu un design reușit și în scenele care se petrec în Rusia, cu culori armonioase în care roșul și auriul predomină.

Ultimul tablou al operei, pădurea Krom, este de o duritate cvasi-naturalistă. Nu numai că răsculații torturează și ucid boieri, dar își sacrifică și camarazii care îndeamnă la moderație. Violențele și cruzimile sunt de nedescris, sângele curge, boierii sunt forțați să se omoare între ei, spre deliciul celor ce îi incită. La sosirea alaiului Falsului Dimitri (Grigori Otrepiev), deruta devine maximă. Bieții răzvrătiți nu mai știu ce să creadă și mai întâi se aruncă furioși asupra însoțitorilor iezuiți. Boierii care au scăpat de execuție îl străfulgeră cu privirile pe oportunistul-trădător Șuiski, în timp ce viitorul țar este urmat cu stoicism de poporul plin de speranțe, cu aceleași brațe întinse ca în Prolog, când îl implorau pe Boris să preia puterea. Tristă similitudine! Tristă repetare a istoriei! Rămas singur pe câmpul presărat cu cadavre, Inocentul evocă și plânge amar destinul etern al Rusiei.

Forță de portretizare

Un regizor de film ar fi fost invidios pe Wadsworth, pe uriașa lui forță de portretizare. Scenele respiră veridic și fiecare chip are individualitate. Nu mai vorbesc de interpreți, aproape toți aleși din spațiul rus sau adiacent. Autenticitatea expresiilor, mimicii, chipurilor, mișcărilor a fost captivantă. Cu figuri pitorești, excelentul Varlaam (basul Vladimir Ognovenko, magistral în cântecul „Kak vo gorode bîlo vo Kazani”), extraordinarul mim Misail (tenorul Nikolai Gassiev), insinuanta și bănuitoarea hangiță devenită complice a fugarului Grigori Otrepiev (mezzosoprana

cu voce nu foarte concentrată, Olga Savova), marele comedian Gennady Bezzubenkov în micul rol al Ofițerului, au făcut ca tabloul secund („Han la granița cu Lituania”) din primul act să fie, și el, referențial ca joc și stil de cânt. N-o uit pe Doica Larisei Shevchenko, mezzosoprană cu glas bun, care împreună cu copiii Fiodor (Jonathan A. Makepeace, voce inedită de boy soprano, bine aleasă) și Xenia (soprano Jennifer Zetlan) a format un cuplu plăcut.

Nikolai Gassiev (Misail), Vladimir Ognovenko (Varlaam), Aleksandrs Antonenko (Grigori)

Jennifer Zetlan (Xenia), Rene Pape (Boris) și Jonathan Makepeace (Fiodor)

Ekaterina Semenchuk (Marina) și Aleksandrs Antonenko (Grigori)

În rolul Pimen, Mikhail Petrenko n-a produs sonorități abisale și a cântat mai lejer, refuzând să fie cronicarul împovărat de ani și de misterele ascunse în uriașul letopiseț, ce avea să rămână mai tot timpul pe scenă. De fapt, nici atmosfera din chilia de la mănăstirea Ciudov n-a reflectat solitudinea monahală, ci mai degrabă obsesia față de țar, umbră ce a stat permanent în background, pe tron. În povestirea din fața Dumei de Stat, Pimen a arătat că face parte dintre complotiști, aruncându-i în față lui Boris, cu nedisimulată satisfacție, crudul adevăr al crimei,. Aș fi preferat un contur mai auster, independent… politic. Invenția lui Wadsworth!

Grigori Otrepiev (Falsul Dimitri) a fost tânărul leton Aleksandrs Antonenko, tenor cu voce eroică, metalică și incisivă. Potrivirea cu vocalitatea rolului a fost mare. Păcat că i-a contrapus un chip imobil, deloc expresiv. Fiica seniorului din Sandomir, Marina Mnișek, a avut în mezzosoprana Ekaterina Semenchuk o frumoasă interpretă, arogantă și rece, urmăritoare exlusivă a țelului ei suprem, accederea pe tronul Rusiei alături de Dimitri.

Andrey Popov (Inocentul), Rene Pape (Boris) și Oleg Balashov (Suiski)

Alte remarci se îndreaptă către tenorul Oleg Balashov (un Cneaz Șuiski mai puțin subtil), baritonul Evgeny Nikitin (șerpărosul abate Rangoni) și excelentul bariton Alexey Markov în rolul diacului Andrei Șcelkalov.
Tânărul tenor Andrey Popov va rămâne în memoria spectatorilor printr-o adevărată creație în rolul Inocentului: tânguiri, contorsiuni fizice și mentale, priviri fixe prevestitoare de rău.

73 de instrumentiști și 120 de coriști, toți ireproșabili, au stat în fața lui Valery Gergiev, una din cele mai potrivite baghete care puteau să tălmăcească spiritual monumentul musorgskian, în formula sa completă, rar prezentată, cu nu mai puțin de patru ore și jumătate de muzică. În afara dimensionării grandioase, dirijorul a avut multe momente de excepție. Mă gândesc acum numai la

scânteietorul acompaniament al cântecului lui Varlaam și la însoțirea dramaturgică plină de forță a scenei halucinațiilor. Nu au fost realizări singulare. Gergiev știe și simte în cele mai mici detalii această uriașă frescă extrasă intim din istoria Rusiei, care este „Boris Godunov”.